

Paul Beauchamp
A zsoltárok világa

NAPJAINK TEOLÓGIÁJA
20

Szerkeszti Varga Mátyás

Paul Beauchamp

A zsoltárok világa

Bencés Kiadó
Pannonhalma, 2013

A mű eredeti címe és kiadója:
Paul Beauchamp:
Psaumes nuit et jour
© Éditions du Seuil, 27, rue Jacob, Paris VIe

Fordította
Vajda András

A fordítást az eredetivel egybevetette
és teológiaiilag lektorálta
Lukács János SJ

A könyv megjelenését támogatta:

Második kiadás

Hungarian translation © Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2013

Előszó

Mit tudtak a keresztények a zsoltárokról egészen a legutóbbi időkig, hacsak azt nem, hogy a papi breviárium és a szerzetesi zsolozsma elsősorban ezeket tartalmazza? A nép alig találkozott velük, eltekintve a vesperás énekeitől és a misén elhangzó néhány verstől. Még akik emlékeznek is rá, hogy halották a *De Profundis*, gyakran ők sem tudják, hogy zsoltárról van szó.

Miután napjainkban – a legutóbbi zsinat hívása nyomán – élő nyelveken szólalnak meg a zsoltárok, mindenekelett azokban ébredt vágy elmélyülni a jelentésükben, akiknek mindennapi imádságul szolgálnak. A zsoltárok iránti érdeklődés azonban ennél általánosabb. Még azok a keresztények is, akik soha életükben nem énekelték, hogy *Dixit Dominus Domino meo... Beatus vir qui timet Dominum... In exitu Israel de Aegypto, domus Jacob de populo barbaro...*, örömmel vesznek részt a vallási közösségek imaóráin, vagy önkéntelenül is vonzódnak a bibliai imádsághoz. A zsoltárok új lendülettel kelnek életre.

Talán sokkal inkább, mint valaha, szükséges és kívánatos egyfajta beavatás. Nyilván szükség lesz valamiféle külső segítségre, hiszen sem a szöveg-olvasás hagyománya, sem az imádság hagyománya nem olyasmi, amit magunktól kitalálhatnánk. Aki rejtett dolgok vonzásába kerül, abban megszületik a vágy a beavatásra.

Mármost a „zsoltár” szó pusztá meghatározása, amelyet kis Larousse szótárunkban találunk, talányt állít elénk. „ZSOLTÁR *fn.*: Zsidó vagy keresztény him-

nusz vagy szent ének.” Miért közös e két csoport imádsága, a ma is népként létező zsidóké és a keresztényeké?

A keresztények, amint évszázadok óta Izrael imáját mondják, elismerik, hogy ez a nép az egész emberiség tanújaként tudott szólni. Kiválasztottként kezdett valaha egy távoli kiáltást követni, amely hozzánk és hozzájuk képest is a régmúlt időkben hangzott fel. A zsoltárok kiáltásán keresztül közelebb kerülünk valamennyi elődünkhöz, és ők is mihozzánk. Ez a kiáltás igen messze hat, ha igaz, hogy Isten előtt erősebb, mint a halál! Természetes hát, hogy messziről érkezik hozzánk.

Hogyan hallanánk meg ezt a nyelvet, egyik olvasó is és a másik is, ha nem közös emberségünk révén? A zsoltárokat választva tehát nem zárjuk be fülnket más kiáltásokra. Az itt ajánlott szövegolvasás mindenkire szól.

A hívő közösségeket a zsoltárok nem tarthatják vissza attól, hogy mindig újabb szerzeményű énekekkel forduljanak Isten felé. Az énekkincs mindig is folyamatosan megújult. A zsoltárok sajátos kapcsolatban vannak Krisztus megismételhetetlen önazonosságával, és ezért nem helyettesíthetők mással, ami azonban nem jelenti azt, hogy elhalványítanak az imádkozás egyéb formáit.

Mindezt, legyen szó akár az egyetemes nyitottságról, akár a bibliai imádság jövőbeni termékeny voltáról, inkább átélni kell, mintsem bizonyítani.

Mindenekelőtt azonban – Isten és felebarátaink segítségével – azt kell átélnünk, hogy a keresztény hit, amikor visszanyúl legmélyebb gyökereihez, mindig valami hallatlan újdonságra talál. Nevezzük Evangéliumnak azt, ami nekünk adatott, s amiről tanúságot teszünk. Nos, ez az Evangélium akkor nyeri el teljes fényét, amikor az Ószövetség hegyén ragyog föl, és a zsoltárokon keresztül, amelyek imádság szempontjából összefoglalják az Ószövetséget. Az Evangélium nem vezethető le az ősből: ha ez lehetséges volna, nem hatna a meglepetés erejével. Ugyanakkor az Evangélium tiszteletben tartja a régi szöveget, s nem is tehet másként, hiszen nélkülözhetetlen tanúját látja benne. Paradox módon ezáltal az Evangélium fényt vet a régi szövegre, hiszen azonos forrásból erednek, és egyik is, másik is akkor ragyog föl leginkább, amikor egymásra rímelhetnek.

Így határozható meg tehát a kettős szándék, a kettős reménység, amely a munkámat ihlette: segíteni a zsoltárokkal imádkozni, és fényesebbé tenni azt, amiben hiszünk.

Végül el kell mondanom, milyen indítékok készítették írásra. Az első a zsoltárok francia liturgikus szövegének felújítása. A *Le Psautier, version oecuménique, texte liturgique* [A Zsoltárok könyve, ökumenikus fordítás, liturgikus használatra] 1977-ben jelent meg mint a Franciaország és a francia nyelvterület püspöki konferenciái által jóváhagyott fordítás. 1980-ban ez került bele a francia breviárium, vagyis a *Liturgie des heures* [Az imaórák liturgiája] új kiadásába. Én is ezt a fordítást idézem, hiszen a héber eredeti alapján készült, és többéves együttműködéssel, több ízben átnézte és korrigálta az egezetika és az ókori és modern nyelvek számos szakértője.*

A másik indíték az volt, hogy felkértek: a Zsoltárok könyve alapján tartsak bevezetést a Biblia nyelvébe. 1974–1975-ben került sor erre „Az Úr napja” hat adásának keretében, a francia televízióban, Michel Farinnel. Azután megírtam e könyv harminc fejezetéből húszat, először cikkek formájában, két folyóirat számára. Annick Leroux nővér és Jeanne-Marie Grassignoux nővér a *Religieuses dans les professions de santé* [Szerzetesnők az egészségügyben], J. Mesny atya pedig a *Recherches. Conscience chrétienne et Handicap* [Kutatások. Keresztény tudat és fogyatékoság] című folyóirattól keresett meg. Így született meg bennem a vágy, hogy a bibliai imádság különböző szempontjait olyan tapasztalatoknak megfelelően taglaljam, amelyek mindenkit érdekelnek. Jól tudtam, hogy nem kell teljességre törekednem, de a könyvet megjelenése előtt még ki akartam egészíteni vagy tíz kis fejezettel arról, hogyan jelenik meg a „teremtés” témája a Zsoltárok könyvében. Ez lehetővé tette, hogy bemutassam, miként válik a bibliai imádság hitvallássá. Remélem, amikor a könyv végén ezekhez a fejezetekhez ér az olvasó, az előzmények már kellőképpen felkészítették arra, hogy olyan anyaggal találkozzon, amely bizonyos vonatkozásaiban elméletibb jellegű. Végül, miután úgy vélem, hogy az ember akkor érti meg legjobban a zsoltárokat, ha maga igyekszik megmagyarázni őket, egy részletesebb, inkább kommentár jellegű fejezettel szerettem volna befejezni ezt a munkát, egyetlen szöveget választva ki, a 22. zsoltárt. „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el?” Örülnék, ha ez a befejezés arra indítaná az olvasót, hogy maga is megpróbálkozzék más szövegek magyarázatával, előbb önmaga, majd mások számára is.

* A magyar idézetek a következő fordításból valók: *Biblia*. Fordította a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának Öszövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága. Kiadó a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya. Budapest, 1987.

Egy dolog akadályozhatott volna abban, hogy a zsolnárokról írjak: két évvel ezelőtt megígértém, hogy megírom a *L'Un et l'Autre Testament* [Az egyik és a másik Szövetség] című könyvem második, főképp az Ószövetségnek szentelt részét. Miként azonban az olvasó is észre fogja venni, a zsolnárok nem térítettek el attól a tervemtől, hogy a két Szövetség egymáshoz való viszonyát vizsgáljam.

Paul Beauchamp
Párizs, 1979. május 4.

Tartalom

<i>Előszó</i>	5
---------------------	---

Első rész: A zsoltárok és mi

1. Vegyük kézbe a könyvet	11
2. Egyetlen ima, amely mindenkié.....	17
3. Mélyre nyúló gyökerek	25
4. Zsoltáraink, Krisztus zsoltárai	31
5. A mintakép és az Egyetlen.....	39

Második rész: Könyörgés

6. Ellenségektől körülvéve	49
7. A test imádsága	57
8. A perbe fogott beteg.....	63
9. A bűnhöz hasonló	69
10. A rossz rendszere	75
11. Az üdvösség képei.....	81

Harmadik rész: Dicsőítés

12. Dicsőítés és szabadság	91
13. Dicsőítés mint kezdet	99
14. Dicsőítés mint befejezés... És most?	107
15. A zsoltárok ideje	115
16. Dicsőítés éjjel-nappal.....	121

Negyedik rész: Az ígélet

17. Válasz	129
18. Emlékirat	137
19. Vágy	143

20. Az élet ígérete.....	151
21. Igazi kenyér	157
22. Út.....	163

Ötödik rész: A zsoltárok és a világ

A. KÖZELI TEREMTÉS	173
23. A 8. zsoltár	173
24. A 19. zsoltár	179
25. A 104. zsoltár	189
26. A 139. zsoltár	199
B. TÁVOLI TEREMTÉS	209
27. A 136. zsoltár	213
28. A 74. és a 89. zsoltár	223
C. ELJÖVENDŐ TEREMTÉS	235
29. Isten Országának zsoltárai.....	235
 ÖSSZEGZÉS: A 22. zsoltár	 245
30. A: Magyarázó olvasat.....	247
30. B: Értelmezés: Ki beszél a zsoltárban?.....	263
<i>Álarc és előkép: Eszter</i>	266
<i>A szenvedő Szolga</i>	270
<i>„Elszülött sok testvér között” (Róm 8,29)</i>	276
<i>„A teremtmények között az elszülött” (Kol 1,15)</i>	280

9. A bűnhöz hasonló

Könnyű elképzelni a jót, amint vádolja a rosszat, s a rosszat, amint vádolja a jót. Önkéntelenül azt gondolja az ember, hogy az igaz és a bűnös kölcsönösen vádolja egymást. És még makacsabban él bennünk egy olyan Isten képe, aki az embert vádolja.

Ám a Biblia olvasásának célja, jutalma éppen abban áll, hogy kigyógyít minket az ilyen felületes elképzelésekből s ezek gépies, merev automatizmusából, úgy, hogy cserébe lassabban érő, de konkrétabb, termékenyebb gondolatokat ad.

Nem is a jó és a rossz vádolja egymást kölcsönösen, mint inkább maga a vádaskodás a rossz. A jóhoz nem méltó, hogy vádaskodással koptassa ajkát. Nem illik hozzá. Kétségtávol elkerülhetetlen, hogy mégis éljen ezzel, s az Írás nincs híján a próféták, zsoltárosok, Jézus szájából elhangzó vádaknak. De nem ez a jó igazi, végleges helye.

Éppen ellenkezőleg, a vádló helyét végső soron inkább a rossznak kell elfoglalnia. Azt mondom, „végső soron”, hiszen a Jelenések könyvében, a Biblia végén olvashatjuk:

...levettetett testvéreink vádlója, aki a mi Istenünk színe előtt éjjel és nappal vádolta őket.

Jel 12,10

Márpedig semmi kétség: a „vádló” elnevezés azoknak a neveknek a sorát toldja meg, amelyeket a Sátán kapott az előző versben:

És levettetett a hatalmas sárkány, az ősi kígyó, akit ördögnek és sátánnak hívnak, aki megtéveszti az egész földkerekséget: levettetett a földre, és vele együtt angyalai is levettettek. Hallottam, hogy egy hatalmas hang megszólal a mennyben: „Most lett a mi Istenünké az üdvösség, az erő és a királyság, a hatalom pedig az ő Krisztusáé, mert levettetett testvéreink vádlója, aki Istenünk színe előtt éjjel és nappal vádolta őket...”

Jel 12,9–10

Nyilvánvaló, hogy ugyanarról van szó. A Sátánnak ez a megnevezése egyébként régebbi forrásokra vezethető vissza. Egy Zakariás prófétának tulajdonított látomásban a főpap az Úr angyala előtt állt, míg

...a Sátán jobb keze felől állt, és vádolta őt.

Zak 3,1

Jób könyvének prológusában, amely kissé hasonlít egy középkori misztériumjátékra, a Sátán a vádló szerepében áll szemben Istennel. Isten hisz Jób jóságában (*Észrevetted-e szolgámat, Jóbot?* – Jób 1,8), a Sátán azonban gyanakszik rá. Hányszor képzeljük Istent gyanakvónak! Ám itt nem Isten a gyanakvó, hanem a Sátán. Ő nem képes hinni a jóban, hiszen előbb vádolja Jóbot, mint ahogy az egyáltalán megszólalt volna:

...majd káromol még téged!

Jób 1,11; 2,5

Megismétli vádját, még azután is, hogy a tények meghazudtolták. Ez a bizonyíték arra, hogy őbenne van a rossz, és nem abban, akit vádol.

Ha gyanakvó Istent képzelünk el, ennek az az oka, hogy mi magunk vagyunk gyanakvók.

A vádló helye (végső soron) a rosszat illeti meg, mert ez a hely (végső soron) a vesztesé. Éppen ezért roppant veszélyes vádaskodni. A vádló igen hamar lerántja a leplet önnön bűnéről. Kétségtelen, hogy olykor jobb vádolni, mint hallgatni, különösen, ha megadatik nekünk, hogy igaz haragra tud-

junk gerjedni, ami megtisztítja a légkört, s azután mindent felejtteni tud. De természetes hajlandóságából választani a vádló helyét annyit tesz, mint beleesni abba a csapdába, amely a rossz elveszejtésére való. S ez világosan kiderül, ha a zsoltárokat olvassuk.

A zsoltárok jól ismerik azt a Vádlót, akiről beszéltünk. Ismerik minde-
nekelőtt a látható vádlót, hiszen a zsoltárosok egy örökös per áldozatai:

*Mert bűnösök és alattomosok
tátották fel szájukat ellenem,
hazug nyelvvel beszélnek velem.
Gyűlölködő szavakkal vettek körül,
ok nélkül harcolnak ellenem.*

Zsolt 109,2–3

Ez a látható vádló azonban nagyon hasonlít arra a Vádlóra, aki Jób ellen vagy Zakariás főpapja ellen támad. Valóban, a rosszak ilyen szavakkal szólnak az igaz ellen:

*Állíts szembe vele egy bűnös embert,
és vádló álljon jobbjára felől!
A törvénykezésből bűnösként kerüljön ki...*

Zsolt 109,6–7

A zsoltáros úgy látja maga előtt vádlójának vereségét, mint azoknak a szavaknak hatását, amelyeket maga a Vádló mond ki:

*Szerette az átkot: érje is utol!...
...Magára vette az átkot, mint a ruhát:
hatoljon bele, mint a víz,
csontjaiba, mint az olaj!
Az legyen ruhája, amely befedi,
és öve, melyet állandóan visel!*

Zsolt 109,17–19

Felfigyelhetünk itt valamire, ami igen gyakran megjelenik a zsoltárookban és az egész Bibliában. Egy általános képlet szerint a rossz önmagát pusztítja el. Éppen ebből ismerhető fel, hogy ő a rossz:

*Vermet ás, jó mélyet,
de maga esik a gödörbe, melyet készített.* Zsolt 7,16; vö. 9,16

*Kardot rántanak a bűnösök...
De kardjuk saját szívüket járja át...* Zsolt 37,14–15

A rossz önmaga általi elpusztításának úgyszólván természetes eszköze a száj. Ez az a gödör, amely magába zárja azt, aki megásta. Ilyen a nyelv is: kard, amely átdöfi azt, aki ölni akart vele:

Saját nyelvük buktatja el őket... Zsolt 64,9

A szitok kő, amely visszahull azokra, akik elhajítják:

*A körülöttem ólálkodók fejére zúduljon
az a nyomorúság, amit ajkuk felidéz!* Zsolt 140,10

Ebből már sejthetjük, hogy többszöri olvasásra lesz szükségünk, ha e központi kérdésekben be akarjuk fogadni az Írás tanítását a rosszról és a rossztól való szabadulásról.

Ha a rosszról akarunk beszélni, két akadály között kell utat találnunk.

Az egyik a mélységek okozta szédület; a másik, hogy ha túlságosan távol tartjuk magunkat e mélységektől, szánalmasan felszínesek maradunk. Az Újszövetség írásai nem féltek a mélységektől, és Szent Pál gyakran a közepükbe visz bennünket. De kevésbé vagyunk kitéve a szédülésnek, ha az Ószövetség ösvényein haladva próbáljuk megvilágítani az Újszövetség legnehezebb írásait.

Szent Pál szerint a Sátán a Törvényt használta föl eszközül, hogy az embert vádolva elveszejtse Isten előtt:

...a törvény által ébresztett bűnök szenvedélyei hatottak tagjainkban, amelyek a halálnak termettek gyümölcsöt. Róm 7,5

Ez az egyik fő gondolata a Rómaiakhoz írt levélnek:

...*a bűn, hogy meglássék bűn volta, a jó által* [a Törvény által] *hoz rám halált...* Róm 7,13

Olyan szavak ezek, amelyeket – joggal – mindig is nehezen érthetőnek ítélték. Ám (a maguk módján) a Jelenések könyvének szavaihoz kapcsolódnak, amelyeket bevezetőül idéztünk, s amelyek úgy állítják elénk a Sátánt, mint aki a törvényszék előtt, a Törvény nevében sorolja elő az ember bűneit, és halálbüntetést kér az emberre. Szent Pál is megtartja ezt az igen régi képletet: a Sátán *a Törvényt használta fel. Tehát valami jó dolgot használt fel*; nem is lehetne másként, hiszen, mivel ő maga a bűn, ezért hazug is. Jó által rosszat tenni, nagyjából ez a rossz meghatározása. A Sátán tehát a Törvényt használta fel arra, hogy világossá váljék, ő bűn, *hogy meglássék bűn volta!*

Szabad-e nem törődnünk az Írás nehezen érthető szavaival, ma, amikor egy felszínes vallásosság kifulladásal fenyeget felszínes világunkban? És mégis, világunk minduntalan érinti az igazi kérdéseket. Néha már szinte felkiáltanánk: „forró!”, annyira közel kerül hozzájuk. Kétli ugyan, hogy létezne jó és rossz, ám a sajtóban és beszédekben már követhetetlen módon, naponta ezrével osztja az „ítéleteket” az emberek és a társadalom minden vétkével kapcsolatban. Nem annyit jelent-e mindez, mint a „jó által” elárulni, hogy képtelenek vagyunk jó gyümölcsöt hozni? Igen, az Írás nehéz olvasmány, de a körülöttünk kialakult zsákutca végzetes is lehet. Hallgassuk hát a nehezen érthető Szent Pált.

A hazugság olyan bűn, amely a látszattal dolgozik: elválasztja a látszattól a valóságtól. A rossz érdekében használja fel a Törvényt: gyilkos szándékát a Sátán a Törvény igazságosságának látszatával ruházza fel. Így tesznek mindazok, akik a Sátánhoz szegődnek. A Sátán a külső látszattól, a látszat szerinti jót mutatja fel. Így tesz az is, aki a Sátánt szolgálja. A Sátán azután a saját csapdájába esik. Isten az igaztalanság látszatával ruházza fel Jézus szent testét, hiszen ez a szent test hasonlatos lesz egy igaztalansága miatt halálra ítélt emberhez, egy kereszten függő bűnöshöz. A keresztra az „igazság” helye, s azért bűvöli meg az embereket, mert itt összekapcsolódik a bűn és a testi baj. A zsoltaérok egészen világosan jelölik meg ezt a találkozási pontot. Látszat áll látszattal szemben. Az igazság látszata a Sátán esetében. Az ellenkező látszat az elítélt Jézusnál. Mert Isten...

...a bűnös testhez hasonló formában

Róm 8,3

küldte el Fiát,

Mert azt, aki nem ismeri a bűnt, bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk őbenne.

2Kor 5,21

Valóban, Krisztus úgy váltott meg minket,

...hogy átokká lett értünk – mert meg van írva: „Átkozott, aki fán függ”...

Gal 3,13

Csakis akkor érthetjük meg Pálnak ezt a tanítását, ha látjuk az egész képletet: a Sátán foglalja el az igazság helyét, mivel visszájára fordítja a Törvényt, ami jó, igaz és szent, és Isten kerül a bűn helyére, mert amikor elküldte Fiát, *bűnné tette őt*. De – látszat áll szemben látszattal – nem annyira megérteni kell ezt, mint inkább szemlélni. Szemlélni Jézusban azt, aki egy megvádolt beteghez, egy megbüntetett bűnöshöz hasonlít. Miért és hogyan ment meg éppen a látás? János evangélista fölidézi a pusztai vándorlás napjait, amikor kígyók marása pusztította a népet (Jn 3,14). Mózes ekkor egy rézkígyót tűzött egy póznára: aki föltekintett a halál láthatóvá tett okozójára, meggyógyult. Az gyógyít meg bennünket, akik a látszatok, az igaznak tűnő hazugságok (hamis istenképek, csak képzeletben létező szentség vagy szeretet) betegek vagyunk, s az adja vissza helyes látásunkat, ha szemléljük, hogyan halnak el és semmisülnek meg mindezek a látható dolgok Krisztus keresztjén.

A rossz látszata a kereszten azért ment meg minket, mert a jó látszata vesztünkre vált.